

Biografistyka Pedagogiczna
Rok 8 (2023) nr 1
ISSN 2543-6112; e-ISSN 2543-7399
DOI: 10.36578/BP.2023.08.07

Ks. dr Andrzej Kwaśniewski*

Dorobek dydaktyczny księdza Daniela Olszewskiego zakresie historii Kościoła

Fr Daniel Olszewski's Teaching Achievements in the Field of Church History

Abstract: From 1972 to 2010, Fr Daniel Olszewski lectured on the history of the Church at the Kielce Higher Theological Seminary. After ten years of teaching, he published a textbook entitled *An Outline of the History of Christianity*. The manual has been published four times. Thanks to his work as a lecturer, he has taken an important place in the history of teaching. As an experienced historical researcher and academic teacher, he participated in the creation of two textbooks on the history of the Church published at the Catholic University of Lublin. In his reviews, he referred to the publishing of textbooks on the history of the Church.

Keywords: history of the Church, textbooks, didactics, Kielce Higher Theological Seminary Fr Daniel Olszewski.

* Ks. Andrzej Kwaśniewski (ORCID: 0000-0001-7174-2122) – dr, adiunkt w Ośrodku Archiwów Bibliotek Muzeów Kościelnych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II; kontakt: andrzej.kwasniewski@kul.pl.

Na temat działalności naukowej ks. Daniela Olszewskiego powstały w ostatnim czasie trzy publikacje umożliwiające wstępne rozpoznanie jego bogatej twórczości¹. Wymienione artykuły dokumentują informacje życiorysowe, bibliografię podmiotową i przedmiotową oraz omawiają kierunki badań naukowych ks. Olszewskiego. Celem podejmowanego artykułu jest omówienie działalności dydaktycznej, która była pochodną jego wykształcenia, działalności naukowej oraz twórczego potraktowania funkcji seminaryjnego wykładowcy kształtującego rozwój intelektualny i światopoglądowy studentów – kandydatów do kapłaństwa. Badana działalność złożona była z trzech elementów. Było to tworzenie i przedstawianie wykładów, redagowanie skryptu, który przyjął dojrzałą formę podręcznika; ponadto redakcja broszur podobnych do podręcznika. Trzeci rodzaj działalności to udział w tworzeniu podręczników zbiorowych i oceny zawarte w recenzjach na temat podręczników.

Ks. Olszewski w 1966 r. na Wydziale Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego uzyskał dyplom magistra w zakresie historii na podstawie pracy pt.: *Struktura duchowieństwa parafialnego w archidiecezji kuryelskiej w początkach XVI wieku* (promotor prof. Jerzy Kłoczowski). W następnych latach prowadził badania nad aktami dziewiętnastowiecznego Konsystorza Generalnego w Kielcach. Prace te pozwoliły mu na zbudowanie podstaw warsztatu naukowego i zaowocowały wprowadzeniem do nauki polskiej dobrze zachowanego zasobu ważnej instytucji kościelnej. W 1972 r. na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego obronił pracę doktorską pt.: *Struktura społeczna duchowieństwa diecezji kielecko-krakowskiej (1835–1864)* (promotor prof. Stefan Kieniewicz). W ciągu swojej wieloletniej pracy naukowej i dydaktycznej współpracował m.in. z Instytutem Geografii Historycznej Kościoła w Polsce przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim oraz z Instytutem Tomistycznym oo. Dominikanów w Warszawie. Przez 73 lata, od 1973 do 2010 r. prowadził wykłady historii Kościoła w Wyższym Seminarium

1 A. Kwaśniewski, *Wspomnienie pośmiertne o księdzu profesorze Danielu Olszewskim (1934–2015)*. *Prace wykonane dla diecezji kieleckiej*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” (dalej KPD), 92 (2016) nr 1, s. 154–169; tenże, *Dorobek naukowy księdza profesora Daniela Olszewskiego*, [artykuł w druku]; tenże, *Ks. prof. dr hab. Daniel Olszewski (1934–2015) – biogram oraz bibliografia podmiotowa i przedmiotowa*, „Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura”, 15 (2016) s. 399–432.

Duchownym w Kielcach. Łącznie przez 37 lat. W 1983 r. rozpoczął zajęcia dydaktyczne na Wydziale Historii Kościoła Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. W 1986 r. uzyskał na tymże wydziale dyplom doktora habilitowanego z zakresu historii Kościoła. Po habilitacji prowadził badania nad polską kulturą religijną. W latach 1990–2005 pracował w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach (obecnie Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach). Jego bibliografia obejmuje 355 publikacji.

Wykłady prowadzone przez ks. Olszewskiego odbywały się w wymiarze (jak w poprzednich latach) po dwie godziny na trzech pierwszych kursach². W koncepcji przyjętej przez wykładowcę obejmowały one historię Kościoła powszechnego łącznie z dziejami Kościoła w Polsce. Wykłady były tworzone jako autorskie na podstawie najnowszej literatury. Ponadto wykładowca polecał tradycyjny podręcznik ks. Józefa Umińskiego oraz nowe podręczniki ks. Bolesława Kumora i ks. Mariana Banaszaka. Po trzech latach – na rok akademicki 1976/1977 alumni otrzymali od wykładowcy skrypt. Spośród literatury wykorzystywanej przez wykładowcę studenci byli zobowiązani do wybrania pozycji do własnej lektury. Dla kleryków z kursów 3–6 prowadzone było seminarium z historii Kościoła przygotowujące do napisania pracy magisterskiej z okresu XIX i XX w.³.

Styl prowadzenia wykładów ks. Olszewskiego wpływał na wzrost zainteresowania u alumnów. Syntetyczny umysł wykładowcy był doceniany przez studentów teologii. Dzięki temu alumni tanim kosztem intelektualnym byli przeprowadzani pod przewodnictwem profesora przez 2000 lat i kolekcję problemów z dziejów kościelnych. Wyrazista była u ks. Olszewskiego fascynacja duchowością chrześcijańską i polską kulturą religijną, co stanowiło atrakcyjną inność w okresie ówczesnej dominacji prądów teologii progresywnej. Obok tego funkcjonowała postawa ekumeniczna. Dobrze prowadzone wykłady pociągały słuchaczy i przysparzały kandydatów na seminarium naukowe. Jednak istniała duża dysproporcja między wykładami a pracą naukową na seminarium. Wobec braków warsztatowych (nauki pomocnicze historii) studenci

2 T. Wróbel, *Nauczanie filozofii i teologii w kieleckim Seminarium Duchownym (1727–1962)*, „Nasza Przeszłość”, 59 (1983) s. 140–144.

3 T. Wróbel, *[Nauczanie filozofii i teologii w Kieleckim Seminarium Duchownym]*, Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach, rękopis nr 6, s. 108.

teologii nie potrafili poradzić sobie ze źródłami i metodyką pracy historycznej. Ograniczało to masowość i dostępność seminarium. W wyniku tych trudności przez 37 lat wykładów ks. Olszewskiego jedynie ośmiu kleryków napisało pracę magisterską z historii Kościoła. Kontrastowało to ogólną liczbą 79 prac magisterskich napisanych pod kierunkiem ks. prof. Olszewskiego (w większości powstały one na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach)⁴. Jednak spośród ośmiu magistrów teologii w zakresie historii Kościoła aż połowa kontynuuje obecnie działalność naukową. Są to: ks. dr hab. prof. KUL Grzegorz Bujak, ks. dr Paweł Tkaczyk, ks. dr Tomasz Gocel i ks. dr Andrzej Kwaśniewski⁵. Seminarium to okazało się więc owocne i na gruncie kieleckiej historii Kościoła nastąpiła przemiana jakościowa (do tej pory kieleckie środowisko historyczne było w fazie efemerycznej) pozwalająca na zaistnienie relacji mistrz-uczeń na poziomie magisterium.

Owocem pierwszych lat dydaktyki w seminarium kieleckim był syntetyczny podręcznik autorstwa ks. Olszewskiego *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*. Został on wydany czterokrotnie. Początkowo od roku akademickiego 1976/1977 funkcjonował jako skrypt. Pierwsze wydanie ukazało się po dziewięciu latach wykładów⁶. We wstępie do tego wydania autor przedstawił główne założenia koncepcyjne: potraktowanie historii Kościoła w duchu ekumenicznym, położenie akcentu na aktualną w nauce historii sprawę kultury chrześcijańskiej. Zadeklarował wybór koncepcji problemowej, co pociągnęło za sobą rezygnację z faktografii. Ks. Olszewski obszernie opisał genezę podręcznika, wskazując na cztery grupy osób, które tworzyły przestrzeń testowania treści podręcznika. Pierwszymi odbiorcami byli alumni seminarium kieleckiego. Następnie maszynopis wykładów był przedstawiony historykom z Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce. Wśród historyków KUL szczególniejsze konsultacje zostały przeprowadzone z prof. Jerzym Kłoczowskim. Trzecie środowisko to wykładowcy i profesorowie związani z Wyższym Seminarium Duchow-

4 A. Kwaśniewski, *Wspomnienie pośmiertne o księdzu profesorze Danielu Olszewskim*, s. 158–161.

5 Tenże, *Dorobek historiograficzny kieleckich historyków kościelnych (XIX/XX w.)*, „Roczniki Teologiczne”, 65 (2018) z. 4 (historia Kościoła), s. 87–88, 91–92.

6 D. Olszewski, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, Katowice 1982; wyd. 2 uzupełnione Katowice 1983; wyd. 3 poszerzone, Kraków 1996; wyd. 4 poszerzone, Kraków 1999.

nym w Kielcach, którzy byli konsultantami w odniesieniu do treści wiążących się z poszczególnymi działami teologii w związku z interdyscyplinarnym charakterem *Dziejów chrześcijaństwa*. Czwarta grupa to dr Stanisława Grabska i mgr Ewa Sadowska, które opatrzyły maszynopis uwagami⁷.

Prof. Jerzy Kłoczowski w przedmowie do wydania pierwszego wskazał na genetyczny związek podręcznika z wykładami:

[...] gdy przed kilku laty ksiądz Daniel Olszewski rozpoczął wykłady w seminarium kieleckim przeszedł długą drogę taką jaką wybiera każdy nauczyciel akademicki. Nie chodzi przecież o powtarzanie istniejących podręczników, czy własnych raz opracowanych ujęć, ale o stałe dostosowywanie wykładu do potrzeb żywych ludzi – słuchaczy, o stałe odświeżanie ujęć o najnowsze pozycje i dyskusje toczone aktualnie w nauce historycznej⁸.

Jako zalety podręcznika prof. Kłoczowski wskazał: koncentrowanie się na zjawiskach i procesach zasadniczych w historii oraz ujęcie dziejów pozwalające na wyrobienie sobie całościowego poglądu na chrześcijaństwo. Postulat, który sformułował to dążenie w przyszłości do ujęcia bardziej ekumenicznego⁹.

Ocenę podręcznika jako dzieła syntetycznego podzielał w swojej recenzji ks. prof. Jan Swastek, który przedstawił *Dzieje chrześcijaństwa* na tle dotychczasowych podręczników. Zdaniem recenzenta syntetyczny charakter udało się uzyskać przy interdyscyplinarnym charakterze historii uprawianej przez autora podręcznika. W ten sposób połączona została wiedza z dziedziny filozoficzno-teologicznej, historii sztuki, duchowości, dziejów zakonów i odłamów chrześcijaństwa. Podręcznik został oceniony jako *novum*. Interdyscyplinarność oraz syntetyczność jako cechy tego opracowania ks. Swastek wywodził ze „szczególnych uzdolnień autora”. Wskazywał na zapotrzebowanie na polskim rynku księgarskim, czego dowodem było zniknięcie z półek całego piętnastotysięcznego nakładu¹⁰. Pozytywne uwagi na temat *Dziejów chrześcijaństwa*

7 Tenże, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, Katowice 1982, s. 8–9.

8 J. Kłoczowski, *Przedmowa*, w: D. Olszewski, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, Katowice 1982, s. 5–6.

9 Tamże.

10 J. Swastek, *Nowa synteza dziejów chrześcijaństwa wobec dotychczasowych podręczników historii Kościoła w Polsce*, „Colloquium Salutis”, 18–19 (1986–1987) s. 323–336.

zostały zamieszczone w recenzji Piotra Gacha, który wskazał na panoramiczne przedstawienie dziejów Kościoła przy równoczesnym uwzględnieniu trudnych interdyscyplinarnych tematów¹¹.

Krytyczne uwagi o *Dziejach chrześcijaństwa* opublikowane zostały na łamach „Tygodnika Powszechnego” przez Stanisławę Grabską. Krytyka dotyczyła głównie zbyt pobieżnego potraktowania dziejów prawosławia oraz wspólnot protestanckich. Dodana jednak została uwaga, że książka jest krokiem w kierunku spełnienia „ekumenicznych marzeń”¹². Zarzut braku ekumenizmu sformułowany przez Grabską koresponduje z postulatem zawartym w przywołanej powyżej przedmowie autorstwa Kłoczowskiego. Charakter krytyczny posiada recenzja opublikowana w marksistowskim czasopiśmie „Człowiek i Światopogląd”¹³. Recenzja była zgodna z zarzutami sformułowanymi w „Tygodniku Powszechnym” – podzielała opinię o zbyt pobieżnym potraktowaniu dziejów prawosławia i protestantyzmu. Krytyka została jednak znacznie zradykalizowana gdyż poruszyła kwestie dogmatyczne. Zarzucano autorowi forsowanie prymatu św. Piotra oraz innych nie uznawanych przez niekatolików prawd wiary. Recenzja zawierała postulat, aby autor w przyszłości pominął „katolicki punkt widzenia”. Inna recenzja odnosząca się do wydania drugiego powtórzyła zarzut o pobieżnym potraktowaniu kwestii ekumenizmu. Jednocześnie zostały podkreślone duże zasługi podręcznika w propagowaniu wiedzy o odłamach chrześcijaństwa oraz o ruchu ekumenicznym. W tym kontekście omawiany podręcznik był zdaniem recenzenta dowodem postępu, jaki dokonał się w historiografii katolickiej po Soborze Watykańskim II¹⁴.

- 11 P. Gach, [rec.]: D. Olszewski, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, KPD, 59 (1983) nr 2, s. 90–92.
- 12 S. Grabska, *Książka o dziejach chrześcijaństwa*, „Tygodnik Powszechny”, 37 (1983) nr 6, s. 8.
- 13 R. Strycharczuk, *Multis multum*, [rec.]: Olszewski Daniel, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*. Księgarnia św. Jacka, Katowice 1982, ss. 286, „Człowiek i światopogląd”, 22 (1983) nr 9, s. 141–147.
- 14 A. Grześkowiak, [rec.]: Olszewski Daniel ks.: *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie, wyd. drugie poprawione*, Katowice: Księgarnia św. Jacka 1983, 308 s. + mapy, nakł. 20.000 egz. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne”, 3 (1985) nr 2, s. 137–138.

Przeciwny kierunek krytyki zaprezentował Edward Nocuń. Wychodząc z tradycyjnej koncepcji dziejów Kościoła, postawił wobec podręcznika ks. Olszewskiego zarzut braku tematów: Wielka Sekularyzacja Kościoła w Niemczech, dzieje papieżstwa, papież Grzegorz XVI a sprawa polska, misje w XIX i XX w. Spójna i konsekwentna krytyka doprowadziła go do określenie części czwartej podręcznika jako *questiones selectae*¹⁵.

Pierwsze wydanie podręcznika w nakładzie 15 tysięcy szybko zniknęło z półek księgarskich. W związku z tym przygotowano wydanie drugie. Nastąpiło to jednak zbyt pośpiesznie. Autor informował o tym we wstępie sporządzonym w styczniu 1983 r. W pośpiechu udało się tylko dodać rozdział o kulturze chrześcijańskiej w krajach Trzeciego Świata oraz rozszerzyć informacje o kościołach wschodnich¹⁶. Wydanie drugie zostało wyprodukowane w nakładzie 20 tysięcy egzemplarzy.

Oceny zawarte w recenzjach zostały przyjęte przez autora i wykorzystane w trakcie przygotowania wydania trzeciego. We wstępie tak odniósł się on do dyskusji naukowej na temat jego pracy:

[...] upłynęło kilkanaście lat od ukazania się wydań niniejszej książki. Pojawiły się jej recenzje, napłynęło na ręce autora szereg uwag, sugestii, propozycji. [...] Wprowadziłem nowe rozdziały przedstawiające dzieje chrześcijaństwa w Europie Środkowo-Wschodniej. Wydatnie rozszerzyłem partie książki odnoszące się do dziejów najnowszych. [...] Otrzymane opinie, rady i propozycje przyczyniły się do tego, że niniejszy zarys dziejów chrześcijaństwa stał się naukowo dojrzały¹⁷.

Stanowisko zawarte we wstępie do trzeciego wydania było prezentowane również na wykładach prowadzonych w seminarium kieleckim. Podczas omawiania podręczników i literatury ks. Olszewski zwracał uwagę alumnów i komunikował, że w przygotowaniu egzaminu ze starożytności, średniowiecza i nowożytności można korzystać ze wszystkich dotychczasowych wydań. Jeśli

15 E. Nocuń, *Krótką historia Kościoła*, [rec.:] Olszewski Daniel, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1982, ss.296, „Chrześcijanin w Świecie”, 15 (1983) nr 9 s. 94–98.

16 D. Olszewski, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, Katowice 1983, s. 10.

17 Tenże, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, Kraków 1996, s. 16–17.

chodzi o XIX i XX w. ujęcie zawarte w dwóch pierwszych wydaniach jest nieaktualne i należy korzystać z wydania trzeciego¹⁸.

Obok podręcznika historii Kościoła powszechnego ks. Olszewski zbierał swoje wykłady i wypowiedzi na temat dziejów Kościoła w Polsce i dziejów Kościoła lokalnego. Formę przypominającą podręcznik ma publikacja broszurowa *Polska chrześcijańska*¹⁹. Na 96 stronach publikacji zamieszczono sześć rozdziałów obejmujących dzieje Kościoła w Polsce w: średniowieczu, epoce nowożytnej, podczas zaborów, w dwudziestoleciu międzywojennym, podczas drugiej wojny światowej, „czterdziestolecie Polski Ludowej”. Na stronach 92–96 zamieszczona została wykorzystana literatura. Praca ta była ujęciem dziejów Polski w formie skrótowej o znamionach syntetycznych. Stanowiła coś w rodzaju małej historii Kościoła w Polsce. Autor we wstępie określił publikację jako „szkic”. Sformułował również oparte na podstawach intelektualnych przesłanie ideowe: „Opracowanie tego zarysu podjąłem w przekonaniu, że przyczyni się ono do lepszego zrozumienia roli chrześcijaństwa w życiu naszego narodu, a zarazem pozwoli poznać głębiej naszą tożsamość narodową”²⁰. Biskup kielecki Stanisław Szymecki w przedmowie zaznaczył, że opracowanie zostało przygotowane dla studentów i młodzieży szkolnej²¹.

Publikacją mogącą służyć jako odpowiednik podręcznika jest historia diecezji kieleckiej. Na 51 stronach publikacji zamieszczono niemal dwustuletnią historię diecezji. Broszura była przygotowana w ramach diecezjalnej olimpiady wiedzy o diecezji. Konstrukcja pracy związana była ze stanem badań. Jak wszystkie opracowania ks. Olszewskiego, została napisana językiem przystępnym. Stanowiła więc nie tylko pomoc do wykładów akademickich, ale przede wszystkim przyczyniła się do upowszechnienia wiedzy o dziejach diecezji²².

18 Informacje pochodzą ze wspomnień autora, który w latach 1996–1998 był słuchaczem wykładów historii Kościoła prowadzonych przez ks. Olszewskiego.

19 D. Olszewski, *Polska chrześcijańska. Zarys dziejów (966–1984)*, Kielce 1985 (wyd. broszurowe).

20 Tamże, s. 7.

21 S. Szymecki, *Przedmowa*, w: D. Olszewski, *Polska chrześcijańska. Zarys dziejów (966–1984)*, s. 5.

22 D. Olszewski, *Diecezja kielecka. Zarys dziejów*, Kielce 1988.

Ks. Olszewski jako doświadczony autor własnego podręcznika brał udział w zespołach zajmujących się przygotowaniem podręczników wydawanych na KUL. W 1979 r. w podręczniku opracowanym przez historyków związanych z Instytutem Historii Kościoła KUL opublikował rozdziały dotyczące XIX wieku²³. W podręczniku tworzonym w Instytucie Geografii Historycznej Kościoła w Polsce KUL opracował temat dotyczący drugiej połowy XIX wieku. Podręcznik ten został wydany dwukrotnie w języku polskim. Miał również wydania w języku włoskim i francuskim²⁴. Ponadto podręcznik ten jako praca zbiorowa był przedmiotem omówienia autorstwa ks. Olszewskiego. Zostały w nim ukazane m.in. przyczyny i znaczenie publikacji wydanej w tłumaczeniach na język włoski i francuski²⁵.

Konsultacje i współpraca związana z wykładami historii Kościoła owocowały kontaktami z sekcją Polskiego Towarzystwa Teologicznego. W 1985 r. coroczny zjazd wykładowców zrzeszonych w Towarzystwie został zorganizowany na terenie diecezji kieleckiej²⁶. O ogólnopolskim zaangażowaniu w prace środowiska i tworzenie podręczników świadczą recenzje, które są spójne z osiągnięciami warsztatowymi i światopoglądem historycznym utrwalonym w podręczniku *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*. Entuzjastyczną postawę zaprezentował ks. Olszewski wobec tłumaczenia wielotomowego podręcznika. Jednocześnie wykazał braki i przeprowadził szczegółowe śledztwo w tekście wykazujące inge-

23 Tenże, *Episkopat, duchowieństwo, duszpasterstwo*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, t. 2, cz. 1, red. B. Kumor, Z. Obertyński, Poznań–Warszawa 1979, s. 437–449 (zabór rosyjski); s. 525–533 (zabór pruski); s. 584–592 (zabór austriacki – współautor: B. Kumor).

24 D. Olszewski, *W okresie ucisku i głębokich przemian społecznych (1864–1914)*, w: *Chrześcijaństwo w Polsce. Zarys przemian 966–1945*, red. J. Kłoczowski, Lublin 1980, s. 243–269; wyd. 2 zm. i poszerz.: *Okres wzrastającego ucisku i głębokich przemian społecznych (1864–1914)*, w: *Chrześcijaństwo w Polsce. Zarys przemian 966–1979*, red. J. Kłoczowski, Lublin 1992, s. 457–506; przekł. wł.: *Dal fallimento dell'Insurrezione di Gennaio fino alla prima guerra mondiale (1864–1914)*, w: *Storia del cristianesimo in Polonia*, red. J. Kłoczowski, Bologna 1980, s. 287–414; przekł. fr.: *Oppression accrue et profondes mutations sociales (1864–1914)*, w: *Histoire religieuse de la Pologne*, red. J. Kłoczowski, Paris 1987, s. 393–428.

25 D. Olszewski, *Synteza historii chrześcijaństwa w Polsce dla środowisk zagranicznych*, [rec.:] *Histoire religieuse de la Pologne*, red. J. Kłoczowski, Paris 1987, „Znaki Czasu” 16 (1989), s. 195–205.

26 D. Olszewski, *Naukowe spotkanie profesorów i wykładowców historii Kościoła w Skorzeszycach (11–12.IV.1985 r.)*, KPD 61 (1985), nr 2, s. 139–142.

rencję cenzury²⁷. Opublikował recenzję podręcznika redagowanego przez środowisko teologiczne KUL²⁸. Krytyczną recenzję przedstawił w odniesieniu do podręcznika Paula Johnsona²⁹. Pozytywnie odniósł się do podręcznika dziejów Kościoła w Polsce opracowanego w środowisku krakowskim³⁰.

Wydanie podręcznika stawia ks. Olszewskiego obok nielicznych wykładowców kieleckiego seminarium, którzy wydali swoje wykłady. Wśród rówieśników ks. Olszewskiego był to ks. prof. Edward Szafrowski autor *Podręcznika prawa kanonicznego*. Spośród przedwojennych naukowców należy podać zasłużonego dla teologii ks. prof. Zygmunta Pilcha autora *Homiletyki duszpasterskiej i Nauki duszpasterzowania*³¹.

Omawiany syntetyczny podręcznik ks. Olszewskiego należy próbować zestawić z obszernym podręcznikiem ks. Bolesława Kumora. Pierwsze cztery części podręcznika ks. Kumora zostały wydane w latach 1973–1978 każda w nakładzie 2000 egzemplarzy. Następnie w 1984 r. cz. 5 – nakład 5000 egzemplarzy, 1985 roku cz. 6 – nakład 10000 egzemplarzy, 1984 r. cz. 7 – nakład 7000 egzemplarzy³². Dwa pierwsze wydania podręcznik ks. Olszewskiego osiągały nakłady: w 1982 r. 15 000 egzemplarzy i w 1983 r. 20 000 egzemplarzy. Porównanie to wskazuje, że oddalenie o jedną dekadę wydań obu podręczników jednocześnie związane jest z niemal dziesięciokrotnym wzrostem nakładu. Pełniejsze porównanie tych podręczników wymagałoby jednak bardzo obszernej dysertacji.

- 27 Tenże, *Nowa synteza historii Kościoła*, [rec.:] *Historia Kościoła*, red. J. Z. Rogier, R. Aubert, M. D. Knowles, Warszawa 1984–1988, t. 1–5, „Więź” 33 (1990), nr 7–8, s. 190–202.
- 28 D. Olszewski, [Rec.:] *Historia Kościoła w Polsce*, red. B. Kumor, Z. Obertyński, Poznań–Warszawa 1974, t. 1, cz. 1–2, „Revue d'histoire Ecclésiastique” 73 (1978), s. 578–579.
- 29 Tenże, *Paula Johnsona wizja dziejów chrześcijaństwa*, [rec.:] P. Johnson, *Historia chrześcijaństwa*, Gdańsk 1993, „Więź” 37 (1994), nr 2, s. 176–182.
- 30 Tenże, *Nowy podręcznik historii Kościoła w Polsce*, [rec.:], KPD 84 (2008), nr 6, s. 670–672.
- 31 A. Szafranski, *Pilch Zygmunt*, Słownik Polskich Teologów Katolickich (dalej SPTR), t. 6, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 669–674. D. Olszewski, *Szafrowski Edward*, SPTR, t. 8, red. J. Mandziuk, Warszawa 1995, s. 563–568.
- 32 A. Kwaśniewski, *Podręczniki do historii Kościoła i wybrane monografie księdza profesora Bolesława Kumora*, w: *Ksiądz profesor Bolesława Kumor 1925–2002. Historyk Kościoła i dydaktyk*, red. W. Żurek, Lublin 2018, s. 58.

Streszczenie: W latach 1972–2010 ks. Daniel Olszewski był wykładowcą historii Kościoła w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach. Po 10 latach doświadczenia pracy wykładowcy wydał podręcznik pt. *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*. Podręcznik był wydawany łącznie 4 razy. Poprzez swoją pracę wykładowcy zapewnił sobie ważne miejsce w dziejach dydaktyki. Jako doświadczony badacz historii oraz nauczyciel akademicki brał udział w tworzeniu dwóch podręczników dziejów Kościoła wydanych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Poprzez recenzje odnosił się do ruchu wydawniczego w zakresie podręczników dziejów Kościoła.

Słowa kluczowe: historia Kościoła, podręczniki, dydaktyka, Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach, ks. Daniel Olszewski.

Bibliografia

Źródła

- Olszewski D., *Diecezja kielecka. Zarys dziejów*, Kielce 1988.
- Olszewski D., *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, Katowice 1982; wyd. 2 uzupełnione Katowice 1983; wyd. 3 poszerzone, Kraków 1996; wyd. 4 poszerzone, Kraków 1999.
- Olszewski D., *Episkopat, duchowieństwo, duszpasterstwo*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, t. 2, cz. 1, red. B. Kumor, Z. Obertyński, Poznań-Warszawa 1979, s. 437–449 (zabór rosyjski); s. 525–533 (zabór pruski); s. 584–592 (zabór austriacki – współautor: B. Kumor).
- Olszewski D., *Naukowe spotkanie profesorów i wykładowców historii Kościoła w Skorzyszycach (11–12.IV.1985 r.)*, KPD, 61 (1985) nr 2, s. 139–142.
- Olszewski D., *Nowa synteza historii Kościoła*, [rec.:] *Historia Kościoła*, red. J. Z. Rogier, R. Aubert, M. D. Knowles, Warszawa 1984–1988, t. 1–5, „Więź”, 33 (1990) nr 7–8, s. 190–202.
- Olszewski D., *Nowy podręcznik historii Kościoła w Polsce* [rec.:], KPD, 84 (2008) nr 6, s. 670–672.
- Olszewski D., *Paula Johnsona wizja dziejów chrześcijaństwa*, [rec.:] P. Johnson, *Historia chrześcijaństwa*, Gdańsk 1993, „Więź”, 37 (1994) nr 2, s. 176–182.
- Olszewski D., *Polska chrześcijańska. Zarys dziejów (966–1984)*, Kielce 1985 (wyd. broszurowe).
- Olszewski D., [Rec.:] *Historia Kościoła w Polsce*, red. B. Kumor, Z. Obertyński, Poznań-Warszawa 1974, t. 1, cz. 1–2, „Revue d'histoire Ecclésiastique”, 73 (1978) s. 578–579.
- Olszewski D., *Synteza historii chrześcijaństwa w Polsce dla środowisk zagranicznych*, [rec.:] *Histoire religieuse de la Pologne*, red. J. Kłoczowski, Paris 1987, „Znaki Czasu”, 16 (1989) s. 195–205.

- Olszewski D., *Sztafrowski Edward*, Słownik Polskich Teologów Katolickich (dalej: SPTK), t. 8, red. J. Mandziuk, Warszawa 1995, s. 563–568.
- Olszewski D., *W okresie ucisku i głębokich przemian społecznych (1864–1914)*, w: *Chrześcijaństwo w Polsce. Zarys przemian 966–1945*, red. J. Kłoczowski, Lublin 1980, s. 243–269; wyd. 2 zm. i poszerz.: *Okres wzrastającego ucisku i głębokich przemian społecznych (1864–1914)*, w: *Chrześcijaństwo w Polsce. Zarys przemian 966–1979*, red. J. Kłoczowski, Lublin 1992, s. 457–506; przekł. wł.: *Dal fallimento dell'Insurrezione di Gennaio fino alla prima guerra mondiale (1864–1914)*, w: *Storia del cristianesimo in Polonia*, red. J. Kłoczowski, Bologna 1980, s. 287–414; przekł. fr.: *Oppression accrue et profondes mutations sociales (1864–1914)*, w: *Histoire religieuse de la Pologne*, red. J. Kłoczowski, Paris 1987, s. 393–428.

Opracowania

- Gach P., [Rec.:] D. Olszewski, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” (dalej KPD), 59 (1983) nr 2, s. 90–92.
- Grabska S., *Książka o dziejach chrześcijaństwa*, „Tygodnik Powszechny”, 37 (1983) nr 6, s. 8.
- Grześkowiak A., [Rec.:] Olszewski Daniel ks.: *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, wyd. drugie poprawione, Katowice: Księgarnia św. Jacka 1983, 308 s. + mapy, nakł. 20.000 egz. „Studia i Dokumenty Ekumeniczne”, 3 (1985) nr 2, s. 137–138.
- Kłoczowski J., *Przedmowa*, w: D. Olszewski, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, Katowice 1982, s. 5–6.
- Kwaśniewski A., *Dorobek historiograficzny kieleckich historyków kościelnych (XIX/XX w.)*, „Roczniki Teologiczne”, 65 (2018) z. 4 (historia Kościoła), s. 83–95.
- Kwaśniewski A., *Dorobek naukowy księdza profesora Daniela Olszewskiego*, [artykuł w druku.]
- Kwaśniewski A., *Ks. prof. dr hab. Daniel Olszewski (1934–2015) – biogram oraz bibliografia podmiotowa i przedmiotowa*, „Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura”, 15 (2016) s. 399–432.
- Kwaśniewski A., *Podręczniki do historii Kościoła i wybrane monografie księdza profesora Bolesława Kumora*, w: *Ksiądz profesor Bolesław Kumor 1925–2002. Historyk Kościoła i dydaktyk*, red. W. Żurek, Lublin 2018, s. 53–76.
- Kwaśniewski A., *Wspomnienie pośmiertne o księdzu profesorze Danielu Olszewskim (1934–2015)*, *Prace wykonane dla diecezji kieleckiej*, KPD, 92 (2016) nr 1, s. 154–169.
- Nocuń E., *Krótką historią Kościoła*, [rec.:] Olszewski Daniel, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1982, ss. 296, „Chrześcijanin w Świecie”, 15 (1983) nr 9 s. 94–98.
- Strycharczuk R., *Multis multum*, [rec.:] Olszewski Daniel, *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1982, ss. 286, „Człowiek i światopogląd”, 22 (1983) nr 9, s. 141–147.

Swastek J., *Nowa synteza dziejów chrześcijaństwa wobec dotychczasowych podręczników historii Kościoła w Polsce*, „Colloquium Salutis”, 18–19 (1986–1987) s. 323–336.

Szafrański A., *Pilch Zygmunt*, SPTK, t. 6, red. L. Grzebień, Warszawa 1983, s. 669–674.

Szymecki S., *Przedmowa*, w: D. Olszewski, *Polska chrześcijańska. Zarys dziejów (966–1984)*, Kielce 1985 (wyd. broszurowe), s. 5.

Wróbel T., *[Nauczanie filozofii i teologii w Kieleckim Seminarium Duchownym]*, Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach, rękopis nr 6, ss. 314.

Wróbel T., *Nauczanie filozofii i teologii w kieleckim Seminarium Duchownym (1727–1962)*, „Nasza Przeszłość” 59 (1983), s. 97–163.